

purkaa sitä, minkä päivä kutoo. Esimerkkinä totuuden ja ajan kutoutumisesta Kupiainen käsittelee Paul Kleetä, Painer Maria Filkeä ja Marcel Proustia.

Aika näyttölee keskeistä roolia Gianni Vattimon ajattelussa taideteoksesta. Vattimo pyrkii löytämään analogian Heideggerin ja Benjaminin termien sysäys ja shokki välillä. Analogian kautta on mahdollisuus nähdä taideteoksen ”teosmaisuus” teoksen autonomisuudesta irroitettuna. Vattimon mielenkiintoinen ajattelu, joka pyrkii Heideggerista Heideggerin omin antamin aseinen ”yli”, jää Kupiaisen kirjassa valitettavasti kesken. Pyrkinessään seuraamaan Vattimon heideggerilaisen hermeneutiikan käsitteitä, hukkuu Vattimon varsinainen ajatus viimeillä metreillä. Kupiainen ei tuo esiin Vattimon keskeisiä ajatuksia kaiken kattavasta esteettisestä kokemuksesta postmodernissa yhteiskunnassa, johon termit sysäys ja shokki johtavat.

Reijo Kupiaisen teksteissä näkyy jälki siitä työstä, jota hän on tehnyt kääntäessään Martin Heideggeria suomenkielelle. Aikaisempien ja pienempien, joskaan ei vaatimattomien Heidegger-käännösten jälkeen, hän parhailaan kääntää Martin Heideggerin opus magnumia, Sein und Zeitia. Reijo Kupiainen käyttää Martin Heideggerin termejä tarkemmin ja onnistuneemmin kuin mihin suomalaisessa termiviidakossa olemme tottuneet. Kupiaisen kirja on lukemisen arvoinen erityisesti siksi, että se edustaa taiteen filosofiaa eikä perinteistä objektiivovaa estetiikkaa.

Leena Kakkori

EI-OLEMAMATON EI OLE OLEMATON

Emanuele Severino, *Kärsimys, kohtalo, kapitalismi* (valikoima kirjoituksia). Suom. Markku Salo ja Jussi Vähämäki. Loki-Kirjat, Helsinki 1997. 143 s.

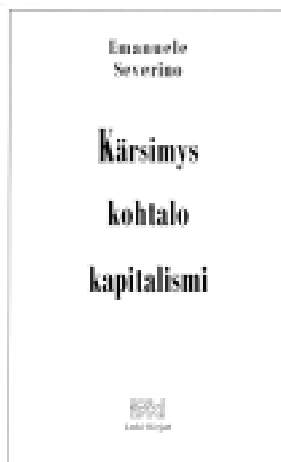
Hyvällä tragedia-näytelmällä on alku, keskikohta ja loppu. Emanuele Severinon mukaan koko länsimainen perinne perustuu traagiseen näkemykseen. Kreikkalainen filosofia ja siitä alkanut kulttuuri on traagista, koska se sisältää käsityksen olioiden ja asioiden lopullisuudesta ja rajallisuudesta. Severinon mukaan tämä on länsimaisen ajattelun suuri erhe, jossa kuvitellaan, että jokin oleva voisi olla rajallinen, katoava ja loppuva

– olematon. Severinon länsimaisuuden kritiikki perustuu oletukseen olioiden ikuisuudesta. Severinon ajattelu muistuttaa hetkittäin esim. zeniläistä tai intialaista filosofiaa, mutta ainakaan Severinon itsensä mukaan ”toinen ääni” eli vaihtoehto länsimaisuudelle ei viittaa mihinkään ei-länsimaiseen traditioon.

Emanuele Severino (s. 1929) on Torinossa filosofian professorina ja toimii nykyään italialaisen kulttuurin näkyvänä aikalais-kriitikkona. Väitöskirjansa hän teki Martin Heideggerin filosofiasta päätyen radikaaliin Heidegger-kritiikkiin. Vuoteen 1967 hän oli opettajana Milanon katolilaisessa yliopistossa. Severinon kritiikki pureutui katoliseen kirkkoon, mikä johti 60-luvun lopulla pitkällisen tutkimuksen jälkeen Severinon siirtymiseen sekulaarin yliopiston puolelle. Severinon tuomitsi sama instituutio kuin Galileo Galilein, Pyhä officium eli inkvisitio, jota nykyään kutsutaan Uskon opin kongregatioksi.

Tästä huolimatta Severinon riidat katolisen kirkon kanssa ovat olleet opillisia ja teoreettisia, eikä hän ole välttämättä tietyissä näkemyksissä kovinkaan kaukana kirkosta. Severinon ajattelu edustaakin osittain kristillistä, osittain länsimaista metafysistä perinnettä, josta se haluaa kuitenkin irtautua selkeästi. Severinon aiheiden skaala on laaja: antiikin filosofiasta tulevaisuuden filosofiaan. Muita teemoja ovat mm. nihilismi, aika, teknologia, kohtalo, väkivalta, kristinusko, luonto, kapitalismi jne.

Suomennos koostuu viidestä kirjoitelmasta: esitelmästä, esseestä, kapitalismi-kritiikistä, haastattelusta ja artikkelista, joissa saa äänen Severinon eri puolet: reettori, ”ankara filosofi”, poleeminen ja filosofinen ääneenajattelija. Severinon kirja alkaa tieteen (kris-

tinuskon ja länsimaisen kulttuurin) kritiikistä ja se päättyy tieteen kritiikkiin. Se kritisoi tieteen pyrkimyksiä hallita maailmaa ja tieteseen ja ylipäätään länsimaiseen ajatteluun kuuluvaa reduktionismia.

Kärsimyksen ja hulluuden tuolla puolen

Esitelmä “ Kärsimys ja sen parantaminen” yrittää saada kuuluville länsimaiselle ajattelulle vastaisen “toisen” äänen. Siinä Severino tarkastelee hulluuden ja kärsimyksen välttämättömyyttä liittymistä länsimaisuuteen sen eri muodoissa: tieteessä, uskonnossa ja filosofiassa.

Tieteen pyrkimykseen hallita ja valistaa maailmaa sisältyy itseymmärryksen puute, tiede on paljon enemmän kuin se usko olevansa – tieteen tekemisen näkökulmasta ei ymmärretä kaikkia niitä efektejä, merkityksiä ja vaikutuksia, joita se saa aikaan. Näin siltä puuttuukin ymmärrys siitä, mitä tiede ylipäättään on, mitä se merkitsee ja mikä *todellisesti* on tieteellisen tiedon perustana.

Tiedettä yleensä ja psykiatriaa erityisesti käsittelevässä esitelmässä Severino ottaa lähtökohdaksi antiikin filosofiaan kuuluvan välttämättömän päämäärällisyyden: “ihmistä voi yrittää parantaa ja auttaa, vain jos tietää, mikä ihminen on.” (S. 6) Samalla tavalla kärsimys voidaan parantaa, jos tiedetään mitä se on. Tätä tietoa ei kuitenkaan ole psykiatrian tieteen itseymmärryksessä. Severinon mukaan länsimaisen ihmiskäsityksen takana on käsitys ihmisestä *katoavana olentona, olemattomaan* tuomittuna. Näin rakentuu jyrkkä vastakkainasettelu olemisen ja olemattoman kesken, mihin perustuu kristinuskon ja antiikin filosofian keskeisin käsite: luominen olemattomasta. Koska ihminen syntyy ei-mistäään, olemattomasta ja myös katoaa kuollessaan olemattomuuteen länsimaalainen heiluu olemisen ja olemattomuuden välillä, kärsimyksen ja tulevan kärsimyksen risteyksessä. Tässä turvattomuudessa ainoan parannuskeinon tarjoaa vain ennustaminen ja ennakoiminen – laskelmoiminen.

Ennakoimisen tapoina Severino esittää filosofian (ja siitä syntyneen kristinuskon) ja tieteellisen ennakkoinnin. Jos pystytään takamaan että kaikki on olemukseltaan ennustettua, voi turvautua suojaapaikkaansa, suojaan olemattomalta. Suojaamattomuuden ja ennustamisen puutteen oireena Severino näkee *masentuneen ihmisen*: “se, joka näkee kuinka asiat ovat, tekee asioista johtopäätökset ja näkee oman olemattomuutensa. Tuota masentuneen kaukonäköisyyttä vastaan merkitsee jokainen terapia yritystä palauttaa masentunut lyhytnäköiseen olemiseen.” (S. 11) Masentuneen katse siis pureutuu länsimaisen elämän ytimeen, sen olemattomuuteen.

Severino liittyy käsityksen olemattomasta myös näkemykseen filosofian synnystä: filosofia ei syntynyt ihmettelystä (thaumazein) vaan kauhusta.

“Filosofia syntyy tuosta äärimmäisen kauhun näystä, siitä *olemattoman* näystä, mistä ihminen on peräisin ja mihin hän palaa [...] Voisimme sanoa, että jokainen länsimaisen kulttuu-

rin rakenne, jokainen koneisto ja parannuskeinon tyyppi rakentuu tuon näyn herättämänä.” (Kurs., KJ S. 13)

Severino näkee kaksi vaihtoehtoa: jatkaa länsimaisen kulttuurin kohtaloa kärsimykseen ja hulluuteen; vaihtoehtona on toinen mahdollisuus, kryptisesti sanottuna: toinen *ääni*. Se ei ole yksilöllisen ihmisen, ei jumalan, ei ylihämisen, ei uskon, eikä tieteen ääni.

“tämä toinen ääni sanoo: ihminen ei ole olento, joka tulee olemattomasta ja palaa olemattomaan. Ihminen on ikuinen, koska kaikki asiat ovat ikuisia. Ihminen on tietoisuutta tästä ikuisuudesta. Ja jos ihminen on tätä tietoisuutta, hän on aina jo ylittänyt ahdistuksen...” (S. 17)

Kohtalo, totuus ja väkivalta

Essee “Kohtalo” on Severinon ajattelun ydintä ja jakautuu kolmeen osaan. Sen ensimmäisessä osassa hän yrittää tuoda esille kreikkalais-länsimaisen hulluuden, joka kuuluu ei-olemattoman eli olevan olemattomaksi kuvittelemiseen. Länsimainen hulluus siis kiistää olevan todellisen kohtalon eli sen, että jokainen oleva on ikuinen. Irtaantuminen tästä tulemisen ja katoamisen filosofiasta voisi johdattaa länsimaisen ajattelun ulkopuolelle, tulevaisuuden filosofiaan. Tällöin myös kuolema saisi uuden merkityksen: jos jokainen olio on ikuinen, kuten aurinko joka ei tuhoudu vaikka se illalla laskeekin mailleen, ei myöskään ihminen kuollessaan katoa absoluuttisesti. Toisessa osassa Severino tarkastelee totuuden ja kohtalon suhdetta: totuus on aina sen ilmenemistä, mitä ei voi epäillä, vaikka nykyaikana “totuus” on kykyä hallita vastustajiaan. Tieteellis-teknologinen koneisto edustaa par excellence tätä hallintaa. Toisin kuin tietoa ja uskoa, totuutta ei voi epäillä, koska se on kohtalon omaista, kiistämätöntä. Kolmanessa osassa Severino tarkastelee kohtalon ja väkivallan suhdetta. Väkivalta on hulluutta ja hulluus väkivaltaa, mikä kuuluu länsimaisen koneiston ytimeen: väkivallan perusta on uskossa tulemiseen eli ei-olemattoman olemattomuuteen.

Alkuperää ei ole

Artikkeli “Mitä tarkoittaa alkuperä” pureutuu alkuperäisyyden kaksoisproblematiikkaan, joka tulee näkyville niin teologiassa, filosofiassa, tieteessä kuin modernissa kosmologiassa. Olioiden ja asioiden alkuperään liitetään ristiriitainen kaksinainen oletus: toisaalta alkuperä ei ole mitään positiivista, olevaa, vaan jotakin joka on jo muuttunut sellaiseksi mitä se ei enää ole (esim. puu muuttunut tuhkaksi). Tällöin alkuperä tarkoittaa tyhjää periaatetta, olemusta. Toisaalta tällä muuttuneella

asialla katsotaan kuitenkin olevan jokin erityinen suhde alkuperäänsä, juuri sille ominainen olemisen tapa, sen *erityisyys*. Ongelmaksi tässä kehkeytyy länsimaisen filosofian vanha ongelma eli se, miten jokin voi muuttua joksikin toiseksi.

Koko länsimaista ajattelua kritisoiden Severino päätyy omaperäiseen ratkaisuunsa: toiseksi muuttuminen on mahdotonta, koska silloin jokin, jolla on oma erityisyytensä muuttuisi joksikin toiseksi menettäen samalla erityisyytensä. Toisaalta taas syntymässä oleva asia ei voi olla identtinen minkään toisen kanssa, muutenhan se olisi tuo toinen. Tämä on länsimaisen ajattelun perivirhe, jossa oletetaan että asiat syntyvät olemattomasta ja häviävät olemattomaan. Severino kiistää absoluuttisen toiseksi muuttumisen mahdottomuuden, kaikenlaisen länsimaalaisuuteen liittyvän reduktionismin: 3+2 “ei ole absoluuttisesti identtinen joukon 5 kanssa; kylläkin niin, että laskutoimitus, joka lisää kaksi kolmeen, on toiseksi muuttumista: 3+2:n toinen 5 [...] operaation tuloksen oleva samuus on erilaisten samuutta.” (S. 133)

Tällöin tiedekin perustuisi virheeseen: se ymmärtää erityisen erillaisuuden samanlaisuudeksi. Severinon “olemisen totuuden ajattelu” sen sijaan kieltää sen, että muuttuminen olisi toiseksi muuttumista. Itse asiassa kaikki olevien oleminen omassa erityisyydessään on välttämätöntä, mutta se on myös ikuista. “Oleva on ikuinen oleva sikäli kuin se on oleva, ja siis jokainen maailman kaikkeuden tila on ikuinen,” (S. 135)

Jonkin palauttaminen alkuperäänsä on tällöin aina reduktionismia siitä huolimatta, kuinka “vähäinen” ero on tämän “jonkin” ja sen “alkuperän” välillä. Tietoisuutta ei voi redusoida aivojen tilaksi, maailmaa jumalaksi, maailmankaikkeutta big bangiin – koko alkuperän ongelma on Severinon mukaan erehdystä, valhetta ja nihilismia.

Länsimaisuuden tällä puolen

Meille länsimaisen ajattelun vangeille Severinon kirja on hämäryydessäänkin mielenkiintoinen, stimuloiva esitys, joka parhaimmillaan selkeyttää omien ajattelutapojemme rajoja. Samalla se suo väillä pilkahduksen siitä, mitä luolamme ulkopuolella voisi olla. Vaikka Severinon päämääränä onkin irtautua traditiostamme, niin hän tekee sen varsin arvostelukykyisellä tavalla, ainakin tässä suomenoskokoelmassa. Omassa perinteessämme, erityisesti Suomessa, vallitsee pragmaattinen suhtautumistapa jossa, “pelastus” haetaan aina sopeutumisen kautta, nykyisen tilanteen glorifioinnista. Pysyvyyden tai ikuisuuden näkeminen jatkuvan sopeutumisen ja iänikuisen muuttumisen kulttuurissa vaatii jo “radikaalimpaa” – ajattelua.

Kimmo Jylhä